

Кульбачний С.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Руженський М.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри транспортного будівництва та управління майном,
Національний транспортний університет

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА ТРАНСПОРТНУ ЛОГІСТИКУ І РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Попри значні виклики, перебудова транспортної логістики України в умовах війни створює унікальні можливості для модернізації економіки. Інтеграція з ЄС, залучення інвестицій та розвиток інновацій дозволять Україні не лише відновити інфраструктуру, але й створити стійкішу та ефективнішу транспортну систему.

На рис. 1 розглядається вплив повномасштабної війни на транспортну логістику і зовнішньоекономічну діяльність України [1]. Наведене на рисунку дає уявлення про вплив блокади морських портів, зміну транспортних шляхів і зміну експортної структури зовнішньоторговельної діяльності країни.

До повномасштабного вторгнення значна частка українського експорту (особливо зернових і металургії) постачалася морськими шляхами. Блокування морських портів різко скоротило можливості експорту через цей канал. Значною мірою зростає значення автомобільного та залізничного транспорту. Продовження війни загрожує подальшою дестабілізацією транспортної системи.

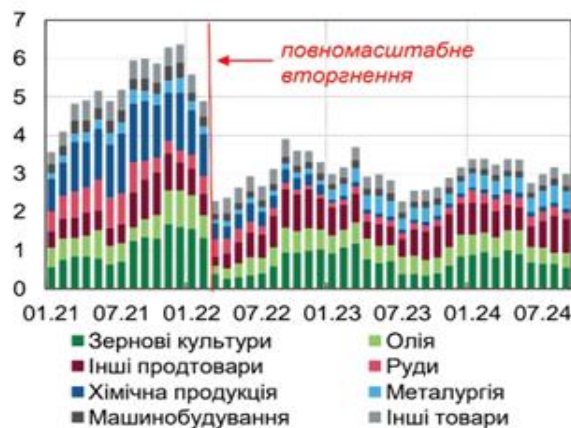

Рис. 1. Експорт товарів (млрд дол.)

Джерело: НБУ

Обсяг експорту (у млрд доларів) після початку війни різко впав, особливо в першій половині 2022 року. Часткове відновлення спостерігається у 2023–2024 роках, але обсяги залишаються значно нижчими порівняно з 2021 роком. Розрив традиційних експортних ланцюгів призводить до збільшення витрат на транспортування, що зменшує конкурентоспроможність української продукції.

Значні пошкодження залізничних колій, мостів, доріг і портів обмежують ефективність транспортування. Підвищення витрат на транспортування через довші маршрути, обхід зон

бойових дій, зростання вартості пального. Руйнування інфраструктури та перехід на менш ефективні способи транспортування обмежують обсяги експорту [2].

Експорт у менших обсягах негативно впливає на зовнішньоторговельний баланс, що, в свою чергу, впливає на платіжний баланс країни. Відбулася суттєва трансформація товарної структури експорту: 1) зростання частки аграрної продукції (до 52 % у 2023); 2) скорочення частки металургійної продукції через руйнування виробничих потужностей.

Відбулися й зміни в структурі імпорту: 1) зростання частки нафтопродуктів через руйнування внутрішньої інфраструктури; 2) збільшення імпорту машинобудівної продукції для військових потреб; 3) значними стали обсяги гуманітарної допомоги. Посилилися дисбаланси платіжного балансу. У поточному рахунку відмічається:

- формування значного дефіциту торгівлі товарами;
- нетиповий для України дефіцит торгівлі послугами через масштабну міграцію;
- зростання надходжень за статтею «вторинні доходи» завдяки міжнародній допомозі.

Фінансовий рахунок свідчить про:

- значний приплив капіталу за державним сектором через кредити міжнародних партнерів;
- стійкий відплив капіталу за приватним сектором через: а) накопичення торгових кредитів; б) зростання обсягів готівкової валюти поза банками; в) обмежений доступ до зовнішніх позик.

На стан та перспективи міжнародних резервів впливають такі чинники:

- стабільне нарощування резервів з 2016 року;
- значна міжнародна фінансова підтримка;
- досягнення рівня 36.6 млрд дол. станом на жовтень 2024 р.;
- поліпшення структури зовнішнього боргу за рахунок зростання частки довгострокових зобов'язань.

Разом з тим актуальними лишаються ризики:

- залежність від регулярності надходження міжнародної допомоги;
- високий попит на готівкову валюту;
- потенційні ризики через подальші руйнування експортної інфраструктури;
- сезонні коливання видатків бюджету.

Зазначені чинники створюють серйозний тиск на платіжний баланс України, знижуючи експортний дохід і збільшуючи витрати на транспортування. Це поглиблює дефіцит платіжного балансу та створює ризики для макроекономічної стабільності країни. Серед загроз можна також зазначити таке. Інші країни можуть запропонувати альтернативні шляхи для глобальних товаропотоків, що знизить роль України. Є й екологічні ризики: руйнація інфраструктури може призвести до екологічних катастроф, зокрема через розливи нафтопродуктів, руйнування ГЕС тощо.

Серед інших загроз — дефіцит кадрів. Втрата кваліфікованих працівників через мобілізацію, еміграцію чи загибель. Постійна загроза атак на критичну інфраструктуру ускладнює довгострокове планування, посилює невизначеність.

У складній ситуації, в якій опинилася наша країна, можна вказати ряд перспективних напрямків діяльності уряду — залучення іноземних інвестицій у відновлення логістики. Це може стати привабливим напрямком для міжнародного фінансування та партнерства. Розвиток інноваційних рішень сприятиме впровадженню екологічно чистого транспорту, зокрема електровантажівок, розвитку водного транспорту на Дунаї тощо. Втрата доступу до морських портів і руйнування інфраструктури стимулює розвиток залізничного, автомобільного та авіатранспорту, а також нових міжнародних транспортних коридорів (наприклад, через Польщу, Румунію).

На регіональному рівні Україна може стати ключовим транзитним вузлом між Європою та Азією, інтегруючись у глобальні ланцюги постачання. Україна активно інтегрується в транспортну мережу ЄС, зокрема через угоди про транспортну лібералізацію та «Шлях солідарності» [3; 4].

Війна стимулює уряд до впровадження реформ у транспортній сфері, що може підвищити прозорість та ефективність. Також перспективним є впровадження сучасних цифрових технологій у логістиці, таких як GPS-контроль, системи управління перевезеннями тощо. Перебудова логістики активізує внутрішні резерви та покращує адаптивність українського бізнесу. Водночас для реалізації цих перспектив реформи мають бути комплексними, необхідні міжнародна підтримка та стратегічне планування.

Підсумовуючи, можна зробити загальний висновок. Незважаючи на значні воєнні шоки, зовнішній сектор економіки України демонструє відносну стійкість завдяки масштабній міжнародній підтримці та адаптації бізнесу до нових умов. Водночас зберігаються суттєві структурні дисбаланси та ризики, що потребують постійного моніторингу та відповідного коригування економічної політики.

Література

1. Онлайн-семинар на тему «Практичні аспекти формулювання та реалізації монетарної політики» для викладачів грошово-кредитної політики економічних ЗВО України (29 листопада 2024 року). URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/onlayn-seminar-na-temu-praktichni-aspekti-formulyuvannya-ta-realizatsiyi-monetaranoi-politiki-dlya-vikladachiv-groshovo-kreditnoyi-politiki-ekonomichnih-zvo-ukrayini-29-listopada-2024-roku?fbclid=IwY2xjawG-ct1leHRuA2FlbQIxMAABHTcriFbrHwFPZqLJRsWbJlot6x1Tv5iyxO4e5jJBDenOoiHBF_cy8BoXCQ_aem_eb7oBOeRy5um0M7_pQNmhQ.

2. Обстріли портів, блокада експорту зерна та божевільна логістика — чим запам'яється аграріям липень-2023. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/859-obstrili-portiv-blokada-eksportu-zerna-ta-bojevilna-logistika--chim-zapamyatayetsya-agrariyam-lipen-2023>.

3. Погляд з Польщі на антиукраїнські протести на кордоні: за яких умов блокада може завершитися.

URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/11/16/7173708/>

4. Спільна заява за результатами Міжнародного установчого саміту International Summit on Food Security. 26 листопада 2022 року. URL: https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-rezultatami-mizhnarodnogo-ustanovchogo-sami-79453?utm_source=chatgpt.com

Леонтович С.П.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри оборонного менеджменту
Національний університет оборони України*

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО СТАНУ

Бюджетне фінансування економіки воєнного стану за обсягами і структурою є основним індикатором національних пріоритетів і вибором загальної стратегії розвитку. Бюджетний процес за джерелами доходів і видатків сприяє стабілізації економіки і прямо впливає на обороноздатність країни та формує рівень іміджу для міжнародної спільноти, яка опирається на нього при наданні кредитів, грантів і партнерської допомоги. Дослідниками визнано, що основною складовою національної економічної стратегії України є розвинена військова економіка [4]. Зміни бюджетного фінансування за структурою доходів Державного бюджету та окремих статей видатків за 2020–2024 рр. приведено на рис. 1.